

"cognitive performance" is proposed. An empirical study of individual psychological determinants of cognitive productivity and components - cognitive speed and cognitive performance. As the individual psychological determinants, the properties of the nervous system, temperament, interhemispheric asymmetry of the brain, individual-typological properties and coping strategies were used. To determine cognitive performance - concentration, stability and selectivity of attention, memory and thinking. Indicators of cognitive performance and components were calculated using author's formulas based on the cognitive functions studied. The study of individual psychological determinants of cognitive performance showed that there is a determinative effect of individual psychological properties on cognitive performance. It is shown that aggressiveness determines the greatest determination of cognitive speed, cognitive effectiveness – rigidity, self-control and lability of the nervous system, cognitive performance – self-control and lability of the nervous system.

Key words: *properties of the nervous system, temperament, coping strategies, individual typological properties, cognitive performance.*

Волков Дмитро Сергійович – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології та патопсихології, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара;

Ноздрін Сергій Володимирович – випускник аспірантури, викладач кафедри загальної психології та патопсихології, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара.

УДК 159.94: 316.6: 177

Волченко Л. П.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ В СЕРЕДОВИЩІ СТАРШОКЛАСНИКІВ – ДОСВІД ШКІЛЬНОЇ МЕДІАЦІЇ

У статті розглядаються особливості попередження, розв'язання та подолання конфліктних ситуацій серед юнаків і дівчат, що навчаються у закладах загальної середньої освіти. Проаналізовані теоретичні підходи до проблеми міжособистісного конфлікту, розглядаються конфліктні ситуації та стратегії поведінки суб'єктів конфлікту. Визначена роль міжособистісної комунікації у процесі попередження та подолання конфліктних ситуацій. Запропоновані шляхи вирішення конфліктних ситуацій серед старших школярів. З'ясовано, що така форма урегулювання конфліктів як медіація, виступає найбільш оптимальним соціально-психологічним засобом подолання конфліктних ситуацій у середовищі старшокласників.

Ключові слова: *конфліктна ситуація, медіація, міжособистісна комунікація, стратегії поведінки в конфлікті, старші школярі.*

Постановка проблеми. Процес міжособистісної комунікації завжди відрізняється внутрішньою складністю, яка з першого погляду є майже не помітною, але з часом вона проявляється або в незначних, або в достатньо виразних суперечностях суб'єктів взаємодії. Така неузгодженість, як правило, є наслідком наявності у кожного індивіда власної системи цінностей, переконань, мотивів, цілей тощо. З виникнення непорозуміння, коли відносини ускладнилися й неможливо подалі конструктивно вести діалог зазначається наявність міжособистісного конфлікту або парціального конфлікту, оскільки в ньому приймає участь двоє учасників.

На сьогодні не існує загальноприйнятого визначення дефініції «міжособистісний конфлікт» і дослідники по-різному визначають його основний зміст. Проте, здебільшого, вони сходяться у тому, що в такому конфлікті проявляються як індивідуальні, так і соціальні аспекти взаємодії людей, які належить або до однієї, або до різних соціальних груп.

Основна проблема такого конфлікту полягає в тому, що несвоєчасне вирішення або затяжний його характер на індивідуальному рівні може призвести до неврозів, хворобливих станів, психосоматичних розладів, стресів, фрустрації тощо. Разом із цим, міжособистісний конфлікт на соціальному рівні призводить до стійкого розладу стосунків між взаємодіючими людьми, до встановлення ворожих, непримиримих ставлень та навіть вчинення насильницьких дій.

Не меншого значення набуває проблема профілактики міжособистісних конфліктів серед шкільної молоді. Саме набуття раннього досвіду конструктивного вирішення конфліктів стає запорукою подальшого просоціального існування юнаків і дівчат, входження їх у суспільне життя підготовленими фахівцями та законослухняними громадянами [4].

Отже, нагальна необхідність пошуку оптимальних засобів подолання міжособистісних конфліктів у шкільному середовищі складає актуальне завдання для сучасної психологічної науки та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переважна більшість науковців, під міжособистісним конфліктом розуміє зіткнення протилежних поглядів, інтересів і дій окремих людей та їх груп (Є. М. Богданов і В. Г. Зазикін [1], С. О. Гарькавець та С. І. Яковенко [2; 3], Н. В. Гришина [5], Г. В. Ложкін і Н. І. Пов'якель [6], В. В. Москаленко [7], Л. Е. Орбан-Лембрик [8], В. В. Третяченко [10] та ін.). Міжособистісний конфлікт виступає екстраперсональним зіткненням, у якому проявляються різні психологічні аспекти взаємодії людей, які належать як до однієї, так й до різних соціальних груп. Причиною таких конфліктів можуть виступати як несумісні ціннісні переконання суб'єктів конфлікту, так і нестача ресурсів або проблема ролівої взаємодії.

При цьому, багато дослідників (А. Адлер, Л. Берковіц, С. О. Гарькавець, Н. Мак-Вільямс, В. Мак-Даугалл, Л. Е. Орбан-Лембрик, М. Селігман, Дж. Тернер, Е. Фромм, С. І. Яковенко та ін.) ототожнюють поняття конфлікту з

агресією, садизмом, придушенням, соціальною та індивідуальною деструкцією, внаслідок чого індивід перетворюється на жертву [1; 2; 3; 4; 5; 6; 8; 9; 11; 13; 14].

Є. М. Богданов і В. Г. Зазикін [1] на підставі принципу системності виокремили три групи психологічних протиріч, які складають основу міжособистісного конфлікту. До першої групи вони віднесли психологічні протиріччя, що пов'язані з дією таких безсвідомих суб'єктивних чинників, як мотиви, потяги, потреби, природні інстинкти тощо. Джерелом таких проявів можуть бути психічні травми людей, які вони отримали у дитинстві. Власно, протиріччя, що викликані дією безсвідомих чинників, пов'язані з проявом неусвідомлених, але сильних спонукальних причин, які не співпадають з існуючою реальністю. Як наслідок, виникають сильні внутрішньоособистісні конфлікти, які призводять до дезадаптації та дезінтеграції особистості, що підвищує її конфліктність у відносинах із оточуючими.

Другу групу складають психологічні протиріччя, які пов'язані з дією індивідуально-типологічних і характерологічних чинників. Індивід хоча й усвідомлює власні психологічні якості, але ця усвідомленість не завжди призводить до довільної регуляції власної поведінки. Дані протиріччя призводять до зіткнення різних суб'єктів взаємодії й визначаються як психологічна несумісність або несумісність стильових характеристик діяльності.

Третю групу складають протиріччя, які пов'язані з особливостями спрямованості особистості та її досвіду. Вони проявляються, коли відбувається розбіжність між очікуваними (або бажаними) та реальними (або наявними) можливостями. На підставі цього у людини можуть виникати фрустрація, агресія, які й ускладнюють соціальну взаємодію з іншими.

Отже, проблема попередження та вирішення міжособистісних конфліктів полягає в нівелюванні зазначених протиріч або зниженні їхньої питомої ваги в процесі виникнення та розвитку конфлікту.

Мета статті полягає в розгляді та аналізі соціально-психологічних засобів подолання конфліктності у середовищі старших школярів і артикуляції медіації як оптимального засобу вирішення конфліктів в умовах закладу загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. У практиці попередження та подолання міжособистісних конфліктів фахівці виділяють кілька способів, стратегій та напрямків роботи щодо запобігання конфліктам [1]. Перш за все це: зниження рівня конфліктності тих індивідів, які схильні до його продукування; підвищення авторитету керівника, оскільки авторитет виступає одним із чинників регуляції поведінки; формування високої організаційної культури, яка передбачає наявність позитивних традицій, що виступають допоміжними нормами соціальної регуляції поведінки; висока мотивація праці; високий соціальний статус; наявність високого престижу праці або навчання, як результату співвіднесення характеристик особистості з еталонними цінностями, що існують у суспільстві; формування позитивного психологічного клімату в

соціальних групах; психологічна обізнаність та компетентність індивідів, які формуються в процесі їхнього навчання та інформування.

Разом із цим, як зазначає С. О. Гарькавець [4], у кожному напрямку роботи треба враховувати загальні психологічні принципи, які виступають фундаментом майбутнього успіху. Оскільки в конфлікті приймають участь конкретні особистості, то без знання їхніх психологічних особливостей ефективність роботи з попередження конфліктів може бути поставлена під сумнів. Такими принципами визнаються: встановлення мети конфлікту; виявлення основного змісту протиріччя, що складає ядро конфлікту; врахування індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів конфлікту та їх наявного емоційного стану; врахування динаміки протікання конфлікту, його стадій та фаз. Від того, наскільки змістовно враховані наявні принципи, залежить якість вирішення конфліктної взаємодії.

Проте, як процес протікання конфлікту, так і його результат багато в чому визначається вибраним стилем поведінки індивіда в конфліктній взаємодії. Кеннет Томас разом із Ральфом Кілманом [5] визначають основними способами реагування індивідів в конфліктних ситуаціях п'ять стратегій поведінки, що позначені двома основними вимірами – кооперація та напористість. Відповідно такими стратегіями дослідники визначили: *змагання* (суперництво, конкуренція), що є насправді прагненням домогтися задоволення власних інтересів на шкоду іншому; *співробітництво*, коли учасники ситуації приходять до альтернативи, що повністю задовольняє інтереси обох сторін; *компроміс* – угода на підставі взаємних поступок або пропозиція варіанту, що змінює виникле протиріччя; *уникання* – відсутність прагнення до кооперації та тенденцій до досягнення власних цілей; *присосування*, що означає шкоду власним інтересам заради іншого. Кожна з зазначених стратегій стає ефективною тільки в певних умовах і не може розглядатися як абсолютно виграшна. Ствердно, що вибір тільки однієї стратегії обмежує можливість індивіда для маневру при вирішенні конфліктної ситуації.

На підставі результатів емпіричного дослідження, яке проводилося протягом 2016-2017 рр. на базі ЗСШ № 6 м. Северодонецька, нами було встановлено, що серед 65 випробуваних-старшокласників (22 юнака та 43 дівчини) більше ніж 50% віддають перевагу компромісу, як найбільш дієвій стратегії поведінки в конфліктній ситуації (див. табл. 1). При цьому встановлена гетерогенність розподілу стратегій поведінки в конфліктах в залежності від статі. Для юнаків найбільш властивими є такі стратегії поведінки як компроміс і змагання, а для дівчат – компроміс і співробітництво.

Оскільки ми констатували, що модель компромісу при вирішенні конфліктних ситуацій є найбільш привабливою для понад 50% старшокласників, цікавим було їхнє пояснення такого вибору. У поясненнях як юнаки, так й дівчата посилалися на те, що пошук компромісу як за рахунок власних поступок, так і поступок опонента дає можливість хоча б частково добитися бажаного, навіть якщо приходится втратити своє. Такі констатації надали нам

підставу стверджувати, що у середовищі старших школярів, де переважає така стратегія поведінки як компроміс, оптимальним шляхом вирішення конфліктів на міжособистісному рівні є техніка медіації або посередництва.

Таблиця 1

Результати емпіричного дослідження за методикою К. Томаса «Стратегії поведінки в конфліктній ситуації» (у %) (N=65)

Стратегії поведінки	Юнаки n=22	Дівчата n=43	Загальний показник N=65	Критерій Фішера ϕ^*
Змагання	27,27	9,30	15,38	1,63***
Співробітництво	18,18	25,58	23,08	1,81**
Компроміс	40,91	51,16	50,77	2,05*
Уникання	9,09	6,98	7,69	1,49
Пристосування	4,55	6,98	6,15	1,34

Примітка: * $p \leq 0,02$; ** $p \leq 0,03$; *** $p \leq 0,05$.

Науковці зазначають, що *медіація* (від лат. *mediation* – посередництво) виступає однією з форм ефективного урегулювання конфліктів [1; 12; 13]. Медіація є процесом, в якому той, хто здійснює медіацію (медіатор), допомагає вирішити конфлікт, сприяє пошуку можливостей для складання угоди між сторонами, що конфліктують, при цьому залишаючись нейтральною стороною у конфлікті [11]. Медіатор полегшує процес спілкування між конфліктуючими сторонами, допомагає глибше зрозуміти їхні позиції та інтереси, знаходити ефективні шляхи вирішення проблеми, надаючи можливість сторонам дійти власної згоди [8]. При цьому дослідники встановили, що суб'єкти конфлікту шляхом обговорення та переговорів можуть швидше досягти продуктивного результату, ніж за умов протистояння або судовому розгляду [5]. Але не завжди ті, хто конфліктує, може прийти до згоди, а тому їм потрібен хтось третій, який спроможний організувати конструктивний переговорний процес, і таким третім виступає фігура медіатора.

У закладі освіти позитивна роль медіації проявляється в тому, що:

- посередництво сприймається як кращий спосіб зрозуміти точку зору опонента;
- медіація виступає дієвим інструментом щодо аналізу конфлікту та шляхів його вирішення;
- це засіб покращення процесу спілкування між протилежними сторонами (негативні емоції, ворожість, непримиренність тощо часто стають перепонами на шляху до взаємодії, а враховуючі вікові особливості опонентів такий засіб стає недефективним);
- посередництво збільшує особистий, конструктивний внесок кожної з конфліктуючих сторін у процес вирішення конфлікту, оскільки опоненти розуміють власну роль та значення власної персони;

– учні, які стають посередниками, накопичують власний досвід із вирішення конфліктів і на особистісному рівні формують установки щодо запобігання конфліктним проявам;

– при відсутності позитивного результату у процесі переговорів, залучення до переговорного процесу медіаторів сприяє кращому розумінню опонентами один іншого.

Дослідники до провідних принципів медіації відносять неупередженість, конфіденційність та добровільність [5]. Ідея неупередженості виступає основною в процесі медіації. Медіатор має виконувати свою роботу об'єктивно та чесно, здійснювати посередницьку місію тільки в тих справах, в яких він може залишатися неупередженим і справедливим. Конфіденційність медіатора полягає у тому, що він не повинен розголошувати факти, хід і результати медіації, якщо на це немає дозволу всіх сторін або якщо цього не вимагає закон. Добровільність медіації визначає те, що ніхто не може примусити сторони скористатися медіацією без особистої згоди.

Слід наголосити на тому, що посередництво – це процес взаємодії трьох сторін: двох суб'єктів конфлікту та посередника або медіатора. А враховуючі те, що конфлікти в шкільних умовах є достатньо складними та багатоаспектними проблемами, що поширені у всьому світі [15], адміністрація та педагоги повинні володіти конфліктологічною компетентністю. Ефективний медіатор у школі, який буде спроможним вирішувати та розв'язувати конфлікти серед школярів повинен бути підготовленим фахівцем, що знається на конфліктах різних модулій. Така персона повинна вміти спілкуватися з іншими, враховувати їх вікові, соціальні, гендерні особливості, використовувати тільки ті моделі спілкування, які запобігають проявам агресії та ворожечі.

Також, в умовах шкільного середовища медіаторами можуть виступати індивіди без фахової підготовки (друзі, колеги, адміністратори тощо), які мають переважно гуманітарну освіту (психологічну, педагогічну, соціологічну, юридичну), великий життєвий досвід і бажання допомагати іншим.

Функціональні спроможності медіатора в умовах шкільного середовища окреслені такими межами: посередник повинен володіти інформацією, яка стосується всіх учасників конфлікту; забезпечувати учасників конфлікту інформацією або надавати їм допомогу в її пошуку, але не повинен надавати ніяких юридичних тлумачень, роз'яснень або порад, адже його функція не є юридично-правовою; задавати правила спілкування опонентів, наполягаючи на конструктивності ведення переговорів; забезпечувати, підтримувати психологічне задоволення кожної зі сторін ходом і результатами переговорного процесу.

Головна роль медіатора полягає в тому, щоб допомогти опонентам домовитися, а також подбати про те, щоб ці домовленості обов'язково виконувалися всіма сторонами конфлікту. При цьому тактика посередника повинна враховувати ряд кроків. Серед найбільш важливих виокремлюються наступні: почергове вислуховування учасників конфлікту, з метою з'ясування

ситуації та уточнення проблеми; ведення переговорів при одночасній участі суб'єктів конфлікту; артикуляція на слабких позиціях сторін конфлікту з метою переконання їх у необхідності прийняття примирення; тиск на учасників конфлікту задля коригування їхніх хибних позицій та пропонування більш виграних; здійснення так званої «човникової дипломатії», за якої медіатор постійно курсує між опонуючими сторонами, погоджуючи їхні позиції в кожному випадку окремо.

Слід наголосити на тому, що посередник повинен чітко усвідомлювати стадії здійснення медіації, оскільки кожна з них володіє власною ефективністю [6]. Так, стадія отримання довіри передбачає встановлення довірливих відносин з кожною зі сторін конфлікту, а стадія, що спрямована на аналіз фактів і виявлення проблем – їх всебічний аналіз. Стадія пошуку альтернатив для вироблення прийняттого для обох сторін рішення полягає в пошуку загального для них консенсусу, а стадія проведення переговорів та ухвалення рішення виступає як прояв згоди опонентів із запропонованими медіатором пропозиціями.

Досвід роботи шкільного центру порозуміння «Ти не один» у ЗСШ № 6 м. Северодонецька, який був створений у 2016 р., показав, що посередницька діяльність при вирішенні міжособистісних конфліктів, які виникають у шкільному середовищі, значно підвищує рівень конфліктологічної компетентності як педагогів, так і школярів. Особливо релевантною медіаційна практика виявляється для старших школярів, що проявляється в їхньому особистісному зростанні та набутті досвіду конструктивного вирішення конфліктів. Старшокласники за допомогою сертифікованого медіатора, практичного психолога й соціального педагога розширюють межі знань щодо природи конфліктів, їхнього діагностування, стратегій поведінки суб'єктів конфліктної взаємодії та можливостей їх конструктивного розв'язання за допомогою посередницької діяльності. Особистісна та соціально-психологічна робота з формування навичок партнерського спілкування, впевненості в собі, розуміння меж власної свободи та свободи інших сприяє ефективному, дієвому вирішенню різних конфліктних питань, що виникають у шкільному житті.

Отже, результати емпіричних студій виявилися цілком очікуваними, оскільки модель компромісу, пошуку консенсусу при вирішенні міжособистісних конфліктів за допомогою медіаторів є найбільш бажаною для більшості старшокласників (50,77 %), що навчаються у даному закладі загальної середньої освіти.

На підставі вищевикладеного ми можемо зробити такі **висновки**.

1. Міжособистісний конфлікт виступає способом розв'язання протиріч, які виникають між індивідами (парціальний конфлікт якщо конфлікт виникає між двома суб'єктами), що переслідують несумісні цілі або наполягають на ствердженні тільки власних цінностей та переконань. Причинами виникнення міжособистісних конфліктів виступають умови спільної діяльності (рольові екстраполяції), психологічна несумісність, недостатня комунікативна

компетентність суб'єктів конфлікту, відсутність або не достатня розвиненість у них навичок кооперації.

2. У шкільному середовищі, як і в будь-якому іншому, конфлікти неминучі. Основним соціально-психологічним чинником, який викликає конфлікт між старшими школярами, є процес їхньої соціалізації, результат засвоєння та активного відтворення соціального досвіду, що проявляється в спілкуванні та діяльності. Одним із побічних проявів соціалізації старших школярів виступає міжособистісний конфлікт, під час якого школярі самостверджуються, прагнуть закріпити певний соціальний статус, підкреслити свою індивідуальність та незалежність.

3. Результати емпіричних студій засвідчили, що найбільш поширеною стратегією поведінки в конфліктних ситуаціях серед старших школярів є компроміс, який передбачає пошук взаємопорозуміння як за рахунок власних поступок, так й поступок опонента, що надає можливість хоча б частково досягти бажаного результату. Для юнаків і дівчат компроміс виявляється найбільш оптимальним способом дієвого вирішення конфлікту, але власноруч такого компромісу вони часто досягти не можуть, і тому потребують медіації, що передбачає залучення третьої нейтральної сторони, яка допомагає вирішити конфлікт, сприяє пошуку оптимальних можливостей для укладання угоди між конфліктуючими сторонами.

4. Власний досвід вирішення міжособистісних конфліктів за допомогою медіації свідчить про те, що посередницька діяльність значно підвищує рівень конфліктологічної компетентності як педагогів, так і школярів, сприяє ефективному розв'язанню та подоланню конфліктних ситуацій у середовищі старшокласників.

Література

1. Богданов Е. Н. Психология личности в конфликте: [учебное пособие] / Е. Н. Богданов, В. Г. Зазыкин. – [2-е изд.] – СПб. : Питер, 2004. – 224 с.
2. Гарькавец С. О. Методики дослідження образи: науково-методичний посібник з «Психодіагностики» / С. О. Гарькавец, С. І. Яковенко. – Северодонецьк : Вид-во «Петіт», 2017. – 68 с.
3. Гарькавец С. А. Особенности возникновения и проявления обиды на разных этапах онтогенеза личности / С. А. Гарькавец, С. И. Яковенко // Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2015. – № 3(38), Т. 2. – С. 105-116.
4. Гарькавец С. О. Соціально-нормативний конформізм особистості у психологічному вимірі : [монографія]. / С. О. Гарькавец. – Луганськ : вид-во «Ноулідж», 2010. – 343 с.
5. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина. – СПб. : Питер, 2002. – 464 с. – (Серия «Мастера психологии»).
6. Ложкин Г. В. Практическая психология конфликта : [учеб. пособие]. / Г. В. Ложкин, Н. И. Повякель. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.

7. Москаленко В. В. Соціальна психологія : [підручник]. / В. В. Москаленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
8. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації: [монографія]. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці : Книги - ХХІ, 2009. – 528 с
9. Тернер Дж. Социальное влияние / Джон Тернер. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с. – (Серия «Концентрированная психология»).
10. Третьяченко В. В. Управлінські команди: методологія і теорія, формування і розвиток: [монографія] / В. В. Третьяченко. – Луганськ : Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2004. – 300 с.
11. Dummer S. Peer Mediation: What School Counselors Need to Know / Sarah Dummer. – Graduate Degree / Major : MS School Counseling, 2010. – 32 p.
12. Garcia Concha S. Evaluation of a School Mediation Experience / Saralbarrola Garcia Concha, Iriarte Redin // Procedia. – Social and Behavioral Sciences. – 2013. – Vol. 84, Issue 9. – P. 182-189.
13. Johnson D. W. Conflict resolution and peer mediation programs in elementary and secondary schools: A review of the research / D. W. Johnson, R. T. Johnson // Review of Educational Research, 1996. – P. 459-506.
14. Johnson D. W. The impact of peer mediation training on the management of school and home conflicts / D. W. Johnson, R. T. Johnson, B. Dudley, M. Ward, D. Magnuson // American Educational Research Journal, 1995. – P. 829-844.
15. Stokmans M. Socialization, Mediation and Learning by Doing: the role of school, family and (virtual) peers in playing video games / M. Stokmans, H. Nieuwenhuijsen // Italian Journal of Sociology of Education. – 2015. – Vol. 7, Issue 2. – P. 301-329.

Транслітерація

1. Bogdanov E. N. Psihologiy lichnosti v konflikte: [uchebnoe posobie] / E. N. Bogdanov, V. G. Zazikin. – [2-e izd.] – SPb. : Piter, 2004. – 224 s.
2. Harkavets S. O. Metodiki doslidzennay obrazu: naukovo-metodichniy posibnyk z «Psichodiagnostiky» / S. O. Harkavets, S. I. Yakovenko. – Severodoneck : Vyd-vo «Petit», 2017. – 68 s.
3. Harkavets S. O. Osobennosti vozniknoveniy i proayvleniy obidy na raznyh etapah ontogeneza lichnosti / S. O. Harkavets, S. I. Yakovenko // Teoretichny i prikladni problemy psichologii: zb. nauk. prac Shidnoukrainskogo nacionalnogo universiteta im. V. Dalay. – 2015. – № 3(38), T. 2. – S. 105-116.
4. Harkavets S. O. Socialno-normatibny konformizm osobystosti u psichologichnomu vymiri : [monografiya]. / S. O. Harkavets. – Lugansk : vyd-vo «Noulidz», 2010. – 343 s.
5. Grishina N. V. Psihologiyay konflikta / N. V. Grishina. – SPb. : Piter, 2002. – 464 s. – (Seriya «Masterya psichologii»).
6. Lozkin G. V. Prakticheskay psichologiyay konflikta: [ucheb. posobie]. / G. V. Lozkin, N. I. Povykel. – K. : MAUP, 2002. – 256 s.
7. Moskalenko V. V. Socialna psichologiyay : [pidruchnyk]. / V. V. Moskalenko – K. : Centr navchalnoy literatury, 2005. – 624 s.

8. Orban-Lembrik L. E. Psihologiy profesinoi komunikacii: [monografy]. / L. E. Orban-Lembrik. – Chernivci : Knigi – XXI, 2009. – 528 s.
9. Terner Dj. Socialnoe vliyynie / Djon Terner. – SPb. : Piter, 2003. – 256 s. – (Seriya “Koncentrirovayay psihologiy”).
10. Tretychenko V. V. Upravlinsky komandi: metodologiy i teoryi, formuvany i rozvitok: [monografi] / V. V. Tretychenko. – Lugansk : Vid-vo SNU im. V. Daly, 2004. – 300 s.
11. Dummer S. Peer Mediation: What School Counselors Need to Know / Sarah Dummer. – Graduate Degree / Major : MS School Counseling, 2010. – 32 p.
12. Garcia Concha S. Evaluation of a School Mediation Experience / Saralbarrola Garcia Concha, Iriarte Redin // Procedia. – Social and Behavioral Sciences. – 2013. – Vol. 84, Issue 9. – P. 182-189.
13. Johnson D. W. Conflict resolution and peer mediation programs in elementary and secondary schools: A review of the research / D. W. Johnson, R. T. Johnson // Review of Educational Research, 1996. – P. 459-506.
14. Johnson D. W. The impact of peer mediation training on the management of school and home conflicts / D. W. Johnson, R. T. Johnson, B. Dudley, M. Ward, D. Magnuson // American Educational Research Journal, 1995. – P. 829-844.
15. Stokmans M. Socialization, Mediation and Learning by Doing: the role of school, family and (virtual) peers in playing video games / M. Stokmans, H. Nieuwenhuijsen // Italian Journal of Sociology of Education. – 2015. – Vol. 7, Issue 2. – P. 301-329.

Волченко Л. П.

Социально-психологические особенности преодоления конфликтных ситуаций в школьной среде – опыт школьной медиации

В статье рассматриваются особенности предупреждения, разрешения и преодоления конфликтных ситуаций среди юношей и девушек, которые обучаются в заведениях общего среднего образования. Проанализированы теоретические подходы к проблеме межличностного конфликта. Рассмотрены конфликтные ситуации и стратегии поведения субъектов конфликта. Определена роль межличностной коммуникации в процессе предупреждения и преодоления конфликтных ситуаций. Предложены пути предупреждения и разрешения конфликтных ситуаций в школьной среде. Установлено, что такая форма урегулирования конфликтов как медиация, выступает наиболее оптимальным социально-психологическим средством преодоления конфликтных ситуаций в среде старшеклассников.

Ключевые слова: конфликтная ситуация, медиация, межличностная коммуникация, стратегии поведения в конфликте, старше школьники.

Volchenko L. P.

Socio-psychological features of overcoming conflicts in the school environment – experience of school mediation

The article deals with the features of preventing, resolving and overcoming conflict situations among young men and women who are trained in an average educational institution. Theoretical approaches to the problem of interpersonal conflict are analyzed. Conflict situations and strategies of behavior of the conflict subjects are considered. The role of interpersonal communication in the process of preventing and overcoming conflict situations is defined. Ways of preventing and resolving conflict situations in the student environment are suggested. It is established that such a form of conflict settlement as mediation, which is the most optimal socio-psychological means of overcoming conflict situations among high school students.

Key words: conflict situation, mediation, interpersonal communication, strategies of behavior in conflict, school students.

Волченко Лариса Петрівна – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології та педагогіки Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Сєверодонецьк).

УДК 159.9.072.43: 343.988

Гарькавець С. О.

ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМІЗАЦІЇ ЧОЛОВІКІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА – НОВІ ВИКЛИКИ

У статті розглянуті особливості підвищеної віктимогенної вразливості індивідів чоловічої статі, що зумовлена розвитком сучасного інформаційного суспільства. З'ясовано, що основними причинами віктимізації чоловіків виступають гейміфікований віртуальний світ, самотність, безпорадність, ригідність емоційної сфери, нарцисизм, низький рівень рефлексії та емпатії. Встановлено, що в умовах розвитку префігуративної культури збільшується частка «одновимірних чоловіків», віктимний поріг яких знижується та посилюється їхня неспроможність протистояти сучасним викликам, що збільшуються за рахунок зростання невизначеності, складності та різноманітності соціальної реальності.

***Ключові слова:** віктимність, віктимогенна вразливість індивіда, гейміфікація, інформаційне суспільство, одновимірність, префігуративна культура, чоловіки.*

Постановка проблеми. Епоха панування інформаційних мереж сприяє розвитку нових технологій впливу, які значно формують соціально-психологічний профіль особистості. Інформаційне суспільство породжує нові, в чомусь інноваційні форми виховання, навчання та передачі досвіду між поколіннями. На зміну постфігуративним впливам (молодше покоління навчається у своїх батьків або старших) прийшли кофігуративні (діти та дорослі навчаються у своїх сучасників) та префігуративні (дорослі навчаються у своїх